

УДК 82-94; 821.161.2; 929.6; 929.7
ББК 63.215/ 83.3 (4Укр)г

ІВАН ФРАНКО І ХОДАЧКОВА ШЛЯХТА БЕРЕЗОВА: ФОЛЬКЛЬОРНО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Л. Я. Генік

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра релігієзнавства, теології і культурології;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57*

Стаття ще раз повертає дослідників до походження всесвітньовідомого українського письменника і поета, історика і економіста, політика і літературознавця Івана Франка (1856-1916) із дрібної шляхти (гербів Сас і Єліта). Розкриває його зв'язки із такою ж шляхтою (гербу Сас) із села Нижній Березів повіту Коломия в Галичині (тепер Косівський район на Івано-Франківщині, Україна).

Стаття показує вплив самого письменника на організацію радикальної партії в Березовах, освітню діяльність вихідців із Березова Кирила Геніка-Березовського (1857-1925), Василя-Ярослава Арсенича-Березовського (1887-1953), Юліана Геніка-Березовського (1906-1952), Костянтина Геніка-Березовського (1919-1988), Івана Кузича-Березовського (1903-1985) гербу Сас та багатьох інших у діаспорі; на відкриття шкіл і громадських організацій у самих Березовах, а також участь вихідців із Березова у національно-визвольному русі під час Першої світової і Другої світової війни.

Ключові слова: *шляхта, походження Івана Франка, герб Франка Єліта (Козерога), березівські шляхетські родини, вплив Франка на освітній рух у Березові.*

Постать І.Я. Франка ще багато десятиліть викликатиме зацікавлення у багатьох дослідників, адже й досі для українського суспільства, а для світової громадськості й поетів, невідома вся його багатогранна творча спадщина. І причин тут багато. Перш за все для сучасного українського й зарубіжного читача хотілось би виділити декілька із них.

Залишився фактор політичний. Тобто різні політичні угруповання в Україні хотіли б уважати Франка тільки представником свого напрямку, а тому не дуже зацікавлені у публікації тих праць І. Франка, які подають його з іншого боку (неопубліковані твори). Хоча тут одразу ж слід наголосити, що Великий Каменяр був насправді надзвичайно різносторонньою постаттю, відтак його творчість багатогранна і в якість окремі політичні рамки його не впишеш. Він – великий і цим вже неповторний, особливий, відмінний від інших. Відомий факт, що із 100 томів т. зв. повного зібрання творів І.Я. Франка, видано тільки половину матеріалів із

творчості письменника, оскільки ще майже 50 томів чекають свого видавця й дослідників.

По-друге, Франка часто й досі вважають революціонером-соціалістом, хоч ніхто не намагався вникнути в суть його революційних чи соціалістичних поглядів. Справді, соціалістичні погляди І. Франка – це тема не одного наукового дослідження, бо вони такі ж особливі, як і сам Іван Франко. Інше – це революційність Івана Яковича. Так, він дійсно був революціонером, наголосимо, не бунтарем, а власне революціонером, який чітко бачив майбутнє свого народу, знав якими шляхами і способами його досягти, бачив тактичні й стратегічні моменти в досягненні цієї мети, дуже тонко відчував новітні економічні, наукові, політичні, партійні, адміністративні віяння, а тому добре розумів як вести цю боротьбу, що потребувала революційних змін. Правда, у нас й досі серед різних верств населення незрозуміле саме поняття “революція”. Воно знівельоване й потребує наукового пояснення. Отож наголосимо, що “**революція** – це корінний переворот у житті суспільства, який веде до зламу старого суспільства і розчищає шлях для розвитку нового суспільства”. Однак революція може відбуватися різними шляхами: збройним, тобто найбільш радикальним (повстання), і мирним шляхом, тобто у формі страйків, протестів, виступів у засобах масової інформації, на мітингах, а найпростіші й найбільш прийнятні для всього суспільства революційні дії – це поступова зміна законодавчої бази, тобто реформи. Франко також чітко бачив ті сили, які могли і здатні здійснювати революцію на зламі століть. Спочатку, як і більшість марксистів, він виділяв пролетаріат як рушійну силу революції (“Що таке поступ?”) [10, т. 45, с. 300], але коли детальніше ознайомився з усіма ідеями марксизму й побачив, що ідея гегемонії пролетаріату веде до його диктатури, то прийшов до висновку, що для української ментальності це не підходить, бо особливості нашого народу зовсім інші (див. “Програма галицьких соціалістів” [10, т. 45, с. 448]). Франко запропонував на початку ХХ століття зовсім інший політичний шлях для українського суспільства – **шлях зміни суспільної свідомості**. А це і для ХХ століття, і на початок ХХІ століття – найскладніший шлях революції, бо він передбачає **тактику мирної боротьби ідей для досягнення стратегічної мети** – існування міцної незалежної Української держави – і водночас вимагає від різних верств і станів всього українського суспільства усвідомлення своєї неповторності та особливості, свого політичного призначення, тобто усвідомлення винятковості своєї історичної місії на етапі формування цієї держави. Не всі готові були визнати такі революційні ідеї Франка, але він дійсно був революціонером у всіх галузях, куди досягав його гострий, проникливий і неповторний розум.

По-третє, Франко як людина віруюча мав особливо відмінне ставлення до Бога, церкви і кліру. Тому й досі одні вважають його атеїстом, інші – віруючим, а ще інші – борцем проти віри чи церкви. Щоб зразу

розставити всі крапки над “і”, наголосимо на деяких моментах, які ні в кого не викликають сумнівів.

1. Франко був віруючим християнином. Правда, як людина із проникливим розумом, він бачив слабкі місця чи певні недоліки, які мали місце серед кліру, і часто критикував їх. Але, ще раз наголосимо, що останні місяці свого життя Франко доживав у лікарні, яка була організована Галицьким митрополитом А. Шептицьким, з яким він неодноразово зустрічався, у ній же й помер.

2. Ще на початку 90-х років минулого століття рідний брат мого діда Мирослав Кузич, який проживав у Канаді і все життя збирав матеріали про письменника, сказав мені, що І. Франка, як визначного економіста і вченого, за клопотанням греко-католицького священника було представлено до Нобелівського комітету як претендента на премію в галузі економіки. І Франко, **як економіст світового рівня**, був першим у списку з 10-и найкращих претендентів на цю престижну міжнародну нагороду в царині економіки. Але передчасна смерть Франка в травні 1916 року перешкодила йому отримати цю премію. Це підтверджує і діаспорна преса (1.03.1916р.) [19, т. 1, с. 149].

Думаю, наведених фактів досить, аби чітко розмежовувати віру Франка і його діяльність із вдосконалення різних сторін нашого тодішнього українського суспільства.

Усі ці факти змусили наново повернутися до дослідження творчості та різносторонньої діяльності І.Я. Франка і його впливу на один із маленьких осередків української ідеї, яким в усі часи було село Березів Нижній та його сусіди с. Березів Вижний, Березів Середній та Баня Березівська (тепер на Косівщині).

Про перебування І.Я. Франка у Березові Нижньому першим зібрав і опублікував спогади П.І. Арсенич [13], частина матеріалів вийшла друком ще 1968-1969 роках [14], зовсім недавно з'явилися у світ *документи* про Легіон УСС [16], перевидано геральдичні матеріали [33] і геральдичні довідники, що раніше не публікувалися [41; 48]. У дослідженні І. Кузича-Березовського про походження березівської шляхти автор про Франка і його вплив на Березів та його околиці не згадував, бо були живими в Україні нащадки письменника. А робота І. Кузича вийшла в 1962 році, коли репресивна машина в СРСР ще працювала, а тому автор багатьох вихідців із Галичини намагався не згадувати, чия родина жила в Україні, щоб не підставляти під переслідування [28].

Всі ці факти змусили наново повернутися до дослідження біографії та різносторонньої діяльності І.Я. Франка та його впливу на один із маленьких осередків української ідеї, яким у всі часи було с. Березів Нижній (Долішний) та його сусіди с. Березів Вижний (Горішний), Березів Середній та Баня Березівська (що тепер на Косівщині), що до 1772 р. були одним поселенням.

Тому **об'єктом дослідження** буде вся багатогранна творчість і діяльність І.Я. Франка, а **предметом** – його походження і зв'язки з Березовом – поселенням, де ще на початку ХХ ст. проживала дрібна українська шляхта.

Мета дослідження – з'ясувати чим саме зацікавив І.Я. Франка Березів і чи мав Великий Каменяр певний вплив на людей цього (шляхетського) стану та яке відношення мав сам письменник до цього стану.

Завдання дослідження:

1) Ще раз повернутися до теми походження І.Я. Франка через отримані через нові методи (генеалогії, геральдики, порівняння, аналізу архівних документів та інших джерел) і можливості наново проаналізувати факти щодо вивчення історії України та її народу.

2) Прослідкувати чи був реальний зв'язок письменника із місцевими політичними діячами та які його наслідки.

3) Проаналізувати, який реальний вплив мало перебування письменника, поета і політичного діяча Радикальної партії І. Франка на населення малої території України.

У житті вченого і перекладача, поета і письменника, політика і економіста І.Я. Франка було більше смутку ніж радості й щастя. Людина такого геніального способу мислення жила в жахливих умовах, якщо врахувати можливості його життя в якійсь іншій країні. Маленькі, але досить трагічні моменти з життя І. Франка пов'язані з малою батьківщиною авторки – Березовом Нижнім, куди Франко приїжджав у ХІХ ст.

Ще під час навчання у Львівському університеті доля звела І. Франка (1856-1916) з уродженцем Березова Нижнього, що теж був студентом університету, Кирилом Івановичем Генником-Березовським (1857-1925; званий Тостюк). На літні канікули, як тоді було заведено, студенти часто їхали додому. Отож К. Генник запросив у Березів Нижній І. Франка 1880 р. Франко вже був відомий тоді своїми “соціалістичними” поглядами, в суть яких докладно ніхто не вникав. Їх вважали вкрай небезпечними для монархії, а тому ще по дорозі до Нижнього Березова у березні 1880 року Івана Франка і Кирила Генника заарештували у Яблунові. Спочатку вони сиділи разом, а потім їх роз'єднали: Франка відправили до коломиїської в'язниці, а Кирила залишили в Яблунові [13; 14, с. 379; 16; 44]. Після кількох тижнів арешту Франка все ж випустили, змусивши привезти паспорта із дому, й він у червні 1880 року таки приїхав у Нижній Березів. У Березові він проживав у рідного брата Кирила – Степана Івановича Генника (1853-1934, Тостюка). Як згадувала дочка Степана Генника Ганна Генник-Грицай (1892-1959), що Франко був дружною на весіллі Антона Генника – рідного брата Степана і Кирила [13;14; 42; 43]. (Антон Генник – дід Анни Генник-Галан – уточ. авт).

Та оскільки державної школи в селі не було [20; 22; 29], то Іван Франко готував підлітків до вступу в гімназію. Така була офіційна версія приїзду Франка в Березів Нижній. І справді, більшість хлопців із Березо-

ва здобувала освіту приватно й досить багато (як на ті часи), відтак вступали вони до державних і приватних галицьких й буковинських гімназій, потім до університетів. За спогадами учительки А. Кузич, тільки із Березовів до Другої світової війни було 7 докторів наук, що закінчили європейські та американські університети, серед них: капітан Василь Іванович фон Урбанович (1852-1920; Марусінччик) – професор Вищої військової академії у Вінер-Нойштадті, завідувач архіву Генерального штабу в Австрії, друг Франца-Фердинанда (із В. Березова) [21]; організатори українських шкіл у Канаді: Іван Федорович Негрич (1875-1946), Іван Бодруг (1874-1952) – український мовознавець у Канаді [13; 17] та Василь-Ярослав Степанович Арсенич-Березовський (1887-1953, Сарамчіків) – доктор права, перший ректор Інституту права ім. Адама Коцка у Вінніпегу [13; 23; 32; 40]; Кирило Іванович Геник-Березовський (1857-1925, Тостюків) – випускник Львівського університету (філософія), організатор українських шкіл у Канаді, засновник першої української газети “Канадійський фермер” [12; 13; 43; 19]; Григорій Михайлович Дрогомирецький (1889-1958, вїта син) – доктор філософії (філологія), пізніше професор Рогатинської гімназії [24, с. 44]; Кузич Антон Васильович (1888-1948, Побережників) – доктор теології; доктори природничих наук: Степан Петрович Сулятицький (1897-1978, Олійників) – Карлового університету у Празі та Степан Васильович Ільницький (1895-1971) – університету в Німеччині (останній закінчив Краківський університет) [13; 17]; Микола Іванович Пригородський (1908-1978, Ясів) – випускник і докторант природничого факультету в Кракові [13]; Юліан Михайлович Геник-Березовський (1906-1952, Тостюків) – доктор філософії (філологія), професор університетів у Кракові, Грацу й Торонто [27]; Костянтин Михайлович Геник-Березовський (1919-1988, Тостюків) – випускник і професор Празького університету, доктор філософії (філологія) [46]; Роман Михайлович Геник (1910-1984, Тостюків) – випускник Львівської Богословської Академії [8, т. 2]; Ярослав Михайлович Геник (1903-1993, Тостюків) – випускник Краківського університету, лікар у Канаді [13; 43]; Василь Геник (1909-1941, Косій) – випускник Львівського університету, доцент історії [13; 31] та ін.

Звичайно, що приїзд Франка міг викликати стривоженість у місцевій владі, бо вже того ж літа 17 серпня 1880 р. Франка в Березові Нижньому заарештовано знову, й пішки відправлено до коломийської в’язниці, але цього разу іншою, більш важчою дорогою, через Слободу Рунгурську та Печеніжин, про яку з болем писав пізніше Франко [12; 14; 15, с. 379]. Найцікавіше, що підстав для нового арешту Франка знову ж таки не було: про що свідчать усі дослідники біографії Франка, які переглядали в архіві матеріали його справи [14; 16, с. 125; 49].

Для мене, як для людини, що виростала в Нижньому Березові й добре знає ментальність своїх земляків, завжди викликало здивування, як же це такий багатий і шанований газда, як Степан Геник, приймав у себе

“соціаліста” Франка, що в тих часах було нереально? Багато років мені здавалося, що або Франко не такий соціаліст, як нас вчили у школі, або Франка і родину Ґеників-Березовських зв’язували якісь інші взаємини.

І тільки після докладного вивчення ще одного дослідження про Нижній Березів “Березівське боярство на тлі історії України” й уточнення фактів, згаданих у цій роботі [32], нам вдалося з’ясувати суть їхніх взаємин. Але щоб більш зрозуміліше було читачам – кілька слів про с. Нижній Березів та його околиці.

За спеціальним дослідженням уродженця Березова Нижнього І. Кузича-Березовського “Березівське боярство на тлі історії України” (Детройт, 1962), яке він почав готувати ще в 1926 році, збираючи матеріали по приватних, державних та різних інших архівах кількох країн світу, поселення Березів та його мешканці існували на цій землі вже на десь 980-і рр., бо коли 993 року київський король Володимир Великий повернув т. зв. “Червеньські городи” – територію, яка відома своїми тканинами, фарбованими в темно-червоний колір [33, т. I, с. 174] до складу Київської Русі, то взяв на службу і білих хорватів, що жили на цих землях. З того часу поселення Березів та його боярство-лицарство становить активну військову силу в політиці київських монархів, оскільки виконувало роль військової охорони торгових шляхів із Київської Русі в Західну Європу і навпаки. Білі хорвати, що тут жили з IV ст., підсилювалися т. зв. дунайською рееміграцією (радше всього давніх готів у IV-VI ст.). Це були особисто вільні люди, які професійно займалися військовою справою та торгівлею (виварювали сіль і вивозили її), а в додачу рільництвом; це – давньоруське боярство. Припускаю, що в час хрестоносних походів, оскільки більша частина із них належали до гербу короля Саса [42], мали відношення до тої ж охорони доріг, що її здійснювали тамплієри, бо одним із організаторів Другого хрестоносного походу був молодший син королеви Франції Анни Ярославни – Ґуго I (1057 – 18.X.1102), а орден тамплієрів заснували саме французькі учасники походу [22; 51; 52]. Звідси стає зрозумілим прибуття з Русі до Палестини під виглядом паломника ігумена Данила з Києво-Печерського монастиря із візитом до короля хрестоносців Болдуїна I в 1107-1115 рр. [22]. Згодом у Київській Русі 25.XII. 1149 р. був заснований світський лицарський (представниками королівської родини) **духовно-військовий орден – Лицарі Христа**, який відносився до орденів монаршого підпорядкування й виник якраз під час Другого хрестоносного походу (1147-1149рр.), і міг мати тісні зв’язки із тамплієрами [22; 44; 47].

Король Сас був і в Угорщині, а друга сестра Анни Ярославни – Анастасія Ярославна була королевою Угорщини [51].

Коли Західна Україна опинилася під владою спочатку Угорщини (1340 р.), Литви (в XIV ст.), а потім Польщі (в XVI ст.), то королівська влада всіх трьох держав визнала боярсько-шляхетський статус жителів Березова й затвердила їх шляхетські герби та визнала їхні шляхетські права (тобто нобілізувала їх), про що детально описує їх у своїй праці

“Березівське боярство на тлі історії України” І. Кузич-Березовський на основі архівних документів [21, с. 167; 48]. На цю дрібну шляхту було покладено багато обов’язків, про які згадують і офіційні закони різних держав [39], і дослідження на основі архівних документів [20; 22; 32].

У всіх важливих подіях історії українського народу ця дрібна березівська шляхта бере активну участь, починаючи від боротьби проти монголів на боці короля Данила (як його ар’єргарди) [32], повстання Мухи та Національно-визвольної війни Богдана Хмельницького [32], закінчуючи військовими походами в інші країни Європи і Америки та участю у війні проти Наполеона [23; 31], у військовому з’єднанні Головної Руської Ради у Львові 1848 р. [20; 32], у створенні Гуцульських сотні УСС і куреня УГА [17; 24; 30; 32], у Великій Вітчизняній війні та в УПА [13; 17; 46]. На жаль, аж після Другої світової війни дух Березова, який на той час вже був розділений на четверо сіл: Березів Нижній (Долішний), Березів Вижний (Горішний), Березів Середній (утворений 1907 р.) та Бання Березівська, був частково зломлений нерівною національно-визвольною боротьбою, репресіями та виселеннями в Сибір (Білавич-Кузич Л. І. “Сибірська сага”) [18]. Тепер ця дрібна “ходачкова шляхта”, як її називав І. Франко [38], відзначилася іншим – оплакуванням найвідважніших, що впали в національно-визвольному русі [13; 17; 37; 46], та масовим навчанням своїх синів і дочок в університетах Союзу та країн Європи й Америки.

Але, повертаючись до часів життя і діяльності І.Я Франка, хотілось би наголосити, що він не просто приїжджав відпочивати й лікуватися до Березова Нижнього, адже родина С. Геника (Гостюка) була шанованою й заможною (до того Степан Геник був війтом) [14], здавалося б їй ніяк не треба було клопотів із офіційною австрійською владою, хоча це була патріотично налаштована родина, яка дала світові кілька надзвичайно відомих і колоритних постатей, про що вже наголошувалося вище.

Як розповідали старожили, Іван Франко зустрічався із багатьма людьми в околицях Березовів. Соціалістичної агітації не вів, збирав фольклор, але його знову було заарештовано й відправлено до Нагуєвичів, про що згадує він сам й підтверджують його біографи [14, с. 130-133]. І серед праць І. Франка після його перебування в Березові Нижнім 1882 року виходить невелика стаття у журналі “Світ” під заголовком “Дещо про шляхту ходачкову” [38]. Звідси випливає припущення, що Франка цікавила історія української шляхти та причини її здрібнення.

Невипадково біографи Франка вказують, що його батько належав до “селян”, котрий мав 24 морги поля (близько 12 га). Та частина села чи присілок, де народився Франко, називався Слобода. Всі документи фіксують, що батько І. Франка Яків був ще й ковалем. Як сільська дитина (і колишній бригадир учнівської виробничої бригади) скажу, що на 12 га поля, треба було достатньо робочих рук, щоб обробити всю землю, а тому дуже сумніваюся, що коваль Яків Франко відробляв панщину, пра-

цював у кузні та ще й сам обробляв свою землю, навіть якщо й мав коня. По суті це було нереально. А от якщо був особисто вільним, та ще наймав на літо багатьох сільськогосподарських робітників, тоді – це можливо. Зрештою, навіть самі біографи Франка радянського періоду не могли приховати того факту, що мати І.Я. Франка Марія Миколаївна Кульчицька (родом із Ясениці-Сільної) належала до родини шляхтича “загонового” [16; 25; 49]. Уважне вивчення традицій дрібної української шляхти [20] дає підстави стверджувати, що батько І. Франка мусив бути особисто вільним, бо навряд чи шляхтянку (та ще й із загонової шляхти – це колишнє реєстрове козацтво – уточ. Г.Л.) віддали б заміж за простого селянина. Зрештою, це й підтверджує сам І.Я. Франко колоритним описом своєї рідної хати, яка на ті часи була великою й побудована ще десь прикінці XVIII століття, і яку, як писав пізніше Франко, – “мати мого вітця” (його бабка по татові) купила в 20-х роках XIX століття з усім обійстям та 12 прутами (га) поля та з усіма господарськими приладами” [16, с. 10]. Коментарі тут, як кажуть, зайві.

Із автобіографії письменника дізнаємося, що на навчання І. Франка віддали не до початкової парохіяльної школи в Нагуєвичач, а до стенової школи в Ясениці-Сільній, де в першому класі, крім основних предметів, вивчалася польська і руська мови, а вже в другому – ще й німецька, а жив малий Іван у свого дядька по матері Павла Кульчицького – шляхтича загонового, як він сам писав у листі до Драгоманова [16, с. 12]. Другий брат матері Франка Марії Кульчицької – теж Іван – загинув під час повстання 1863 року. Зрозуміло, що пам’ятаючи про “заворушення серед ходячкової шляхти”, Франко пізніше намагався розібратися у багатьох проблемах та історії походження цього стану.

Звідси закономірним є той факт, що після закінчення початкової школи в Ясениці-Сільній батьки віддають малого Франка 1864 р. до школи в Дрогобичі. Це була школа при монастирі отців чину Василя Великого (це один із давніх чернечих чинів, котрий займався освітою серед населення) [16; 24; 29]. Зрештою, ще на початку XX ст. до чину отців Василіан приймали тільки вихідців із шляхти. При всіх критичних зауваженнях щодо навчання в монастирських школах, можемо відмітити, що по тих часах вони не лишень були єдиними закладами, де вивчалася тодішня українська мова і релігія, але й школами, де давали високого рівня освіти та зберігалися українські традиції (докладніше про це у праці Генрик Л.Я. “Релігійно-моральне виховання в навчальних закладах Галичини кінця XIX початку XX століття”) [24]. Саме підготовка у василіанській школі допомогла Франку вступити 1867 року до Дрогобицької державної чоловічої гімназії, яка мала традицію високого рівня викладання, і яку він закінчив влітку 1875 р. з відзнакою [16, с. 21; 49].

При вступі до університету Франко вибирає філософський факультет з викладанням української мови й літератури та історії. У надзвичайно складних умовах І. Франку вдалося закінчити університет (7 семест-

рів), водночас займаючись літературною працею, журналістикою, партійними справами, невеликими науковими розвідками й солідними науковими дослідженнями. Чи розумів Франко причину тих складних перешкод та іноді навіть цькування, що відбувалися із ним, поки що сказати важко, але на основі його праць можна стверджувати, що він шукав таки причину.

А причин, як тепер вже можна стверджувати, було декілька. Перше – це основні традиційні риси нашої української ментальності, які дуже влучно використовували наші вороги проти нас, а ворогів нам не бракувало. Друге, це – Франкові надзвичайні здібності та його людська і наукова відвертість, яку іноді багато-хто не готовий був сприймати чи просто осмислити. Третє, це – його геніальна прозірливість у багатьох питаннях нашого майбутнього, іноді просте бажання розібратись у чомусь, викликало до нього недовіру в близьких йому колах. По-четверте, всі вище згадані факти про місце навчання Івана Франка навели нас на гіпотезу про те, що батько І. Франка – Яків Франко мусив бути шляхетського походження. Через те, що його мати належала до родини Кульчицьких, вона була (як більшість Кульчицьких) гербу Сас (див. А. Штекерт: 280, 359, 617, 675, 709, 762: Kulczyckich, h. Sas) [41, s. 26, 29, 42, 44, 46, 49]. Це й підтверджують усі біографи Франка.

Зрештою І. Франко одружився із шляхтянкою О. Хорунжинською, яку б не віддали за нього заміж, якби він сам не був шляхтичем. А тому його шляхетське походження по не тільки по матері, але й по батькові, що ми мусимо заперечити або підтвердити фактами.

Детальне вивчення лицарських традицій [20; 22; 42; 44], особливостей духовно-лицарських традицій чернечих орденів, що виникли у час хрестоносних походів, історії та специфіки ордену тамплієрів показало, що орден тамплієрів не був знищений чи розгромлений у Іспанії навіть після його офіційної заборони 1312 року, на відміну від багатьох інших країн Європи [22, с. 81]. Російські дослідники наголошують на тому, що орден міг зберегтися у тих країнах, куди не доходили розпорядження папи Римського про заборону ордену. Країни Балканського півострова, Галицько-Волинська держава – це ті території, де існували відділення ордену тамплієрів і навіть були їх монастирі (Закарпаття, Кам'янець-Подільський тощо) [22; 44; 47]. Ченці-тамплієри відповідали за охорону паломників різних релігійних конфесій і супроводжували їх у ці держави, а тому військово-політичну та духовно-моральну ситуацію вони знали детально по всіх країнах Європи і Азії – Західної чи Східної. Як дід І.Я. Франка опинився у Галичині – це тема окремого наукового дослідження.

Ми використали методи компаративістики в геральдиці для з'ясування родового гербу Якова Франка. Польсько-литовсько-український і українсько-російський гербовники, видані у XIX і XX столітті [36; 41] фіксують, що шляхтичі з прізвищем Франко належали до *гербу Єліта*

(Jelita; див. *Додаток А*) і радше всього, що з цього гербу й походив батько І. Франка (68; 214; 236; 264; 405; 499; 712; 809; 558. h. Jelita) [41, с. 39; 36, с. 5, 104, 148, 186, XXIII], бо біографи Франка вказують, що він належав до цісарської королівської камери [16, с. 7; 25]. Звичайно, що у такому випадку Яків Франко міг мати доручення (або це був його шляхетський обов'язок) контролювати варіння солі на соляних джерелах, що належали особисто цісарю (королю) та забезпечувати її доставку, бо сусідні соляні джерела, навіть в тій же Ясениці-Сільній належали місцевій загоновій (чи як ще її називає Франко – ходячкової) шляхті, що здрибніла, але ще була особисто вільною.

Вивчення символіки та порівняльний аналіз родинних шляхетських гербів І. Франка показав, що по гербу “Сас” (див. Додатки), до якого належала і більшість березівської шляхти, можна підтверджувати їх належність до васалів другого і третього синів короля Саса й брали участь у хрестоносних походах. По павиному пір'ї – що вони ведуть свій родовід ще з 11 століття від ордену госпітальєрів, який заснували *готи*, золоті зірки і серп місяця – елементи гербу “Сас” – підкреслюють, що його власники мали відношення до *іллїрійців (хорватів)* і французьких хрестоносців, а срібна стріла – головний елемент гербу “Сас”, який бере свій початок у Саксонії, а потім потрапляє до Угорщини, а звідти – до Галичини ще в часи короля Данила. Знаємо також, що готи ще в IV століття розділилися на між Дністром і Дніпром на західних і східних. Частина західних готів пройшлася через Галичину, на Балкани, через Іллірію на Аппеніни, через Південну Францію до Нового Карфагену [20; 22, с. 75-97; 32, с. 183; 42; 44; 48; 49; 53].

І ще одна, на перший погляд, другорядна, але важлива деталь. Яків Іванович Франко був 1802 року народження, а мати – Марія Миколаївна Кульчицька 1835 року народження. Брали вони шлюб 5 серпня 1855 року [16; 49]. На той момент Марії Кульчицькій було 20 років, мусила бути надзвичайно вродливою дівчиною, бо син, як правило, подібний на матір, і вона молода й вродлива виходить заміж за удівця, бо згадують біографи, що це був другий шлюб Якова Франка, на 32 роки старшого за неї, та ще й “кріпака”? Якщо вона це робила зі своєї волі, і Яків Франко походив справді із колишніх кріпаків (бо кріпацтво в Австро-Угорщині було ліквідоване ще 1782 року) [39], то вся родина від Марії Кульчицької відвернулася б, а до її дітей не було би такого ставлення (бо вони втрачали шляхетський статус), яке залишилось навіть після її смерті. А якщо батько І. Франка належав до шляхти, що була підпорядкована самому королю (тобто імператору), то мав відповідні, законодавчо закріплені привілеї та певний майновий достаток і повагу, то тому цей шлюб не викликав застереження з боку родини Марії Кульчицької, бо вона виходила заміж за рівного собі по стану хоч і старшого за віком чоловіка. Це підтверджують документи з “Історії міст і сіл УРСР. Львівська область”, що 6 осадників Слободи, котра була королівською власністю,

одержали землю на розвиток господарства і були вільні. Із заснуванням Слободи (присілку, де жив Яків Франко) пов'язана поява роду Франків у цій місцевості [25, с. 288].

З усього сказаного вище про галицьку шляхту і родину Франка впливає, що він теж належав до дрібної шляхти, яка мала дуже давнє походження. Можливо, знаючи, що Березів – село дрібної шляхти, Франко хотів дещо дізнатися про саму шляхту більше. А пояснити йому могли тільки вихідці із старих шляхетських родів, які ще знали своє походження й зберігали шляхетські традиції. Березівські родини Ґеників-Березовських (Гостюкові), Арсеничів (Сарамчікові), Семена Ґеника (Олексиного), Степана Ґеника (Юркового), Івана Ільницького (Данилового, прапрадід Г.Л.), Михайла Кузича-Березовського (Михасевого), Петра Сулятицького (Олійникового) та ще інших 128 родин [32, с. 246], що пильнували свої подвійні прізвища у метричних книгах і могли пояснити Франкові більш докладніше історію дрібної (ходачкової) шляхти. Адже возив Франка по околиці Степан Арсенич-Березовський (батько майбутнього адвоката й судді у Канаді Василя-Ярослава Арсенича, прапрадід авторки ст.) саме по сусідніх осідках дрібної української шляхти – в Слободу, Рунгори (тепер Коломийського району) та ін. села (див. спогади старожилів про перебування Франка в Березові) [12, с. 57]. Для українського суспільства потрібне докладне подальше вивчення цієї гіпотези, але при існуючому законодавстві – це навряд чи можливо. Вигідно ж комусь, що б ми були тільки “нацією кріпаків”. А тому цю проблему полишаємо наступним дослідникам. Нас же цікавитиме інше питання, а саме: який вплив на Березів Нижній та його околиці мав І. Франко?

Перш за все наголосимо, що багато вихідців із Березова, які опинились в діаспорі, пізніше згадували про великий вплив І. Франка на них самих та громадське життя в наших навколишніх селах. І перш за все це проявилось у намаганні громади Нижнього Березова добиватися відкриття державної школи, діти якої, з моменту закриття в селі монастиря отців Василіан [19, т. 1, с. 41] у час Йосифінської реформи, вчилися приватно.

Як згадував уродженець Березова Нижнього І. Кузич (дід Г.Л.) та підтверджують архівні документи [3], перша приватна початкова школа була відкрита в цьому селі та існувала у хаті його діда Андрія Кузича (Михасевого), де вчителем був Степан Ґеник (званий Васи́линюк). Ще в 1885 році тут навчалося 9, а згодом 13 учнів [7; 24, с. 241-245]. За покликом Франка пішли всі інші поселення Березови, відкривши свої школи в 1886, 1894, 1908 роках, про що свідчать архівні документи [3; 5; 6].

Перша державна школа в Березові Нижнім була заснована Кирилом Ґеником в 1891 р. [4; 7] і в ній навчалося спочатку 17 хлопців та 3 дівчат. На жаль, оплата роботи вчителів була невелика. До того ж становище самого Кирила (Карла, як подають деякі документи, – уточ. Г.Л.) Ґеника було нестійким. Бо до нього ставлення з боку влади було підозрі-

лим, а тому при першій же нагоді К. Генік виїжджає до Канади й стає ініціатором березівської еміграції до цієї країни. Після повернення на короткий час до України К. Генік та невдалого намагання відкрити приватну фірму в Коломиї 1905 р., знову повертається до Північної Америки й там осідає назавжди [24, с. 283-320; 34, с. 8-9], залишивши в Україні тільки родину свого старшого брата Степана (у якого гостював І. Франко) та інших братів.

Як наголошує у своїй статті “Березівська еміграція в США і Канаді” [32] вже згадуваний історик із діаспори І. Кузич, під впливом К. Геніка виїхало досить поважне число його земляків до Детройту та Дауфіна. Очевидно, що серед них виїхав 1904 р. і коломиїський гімназист (у 1889-1904 рр.) Василь-Ярослав Арсенич (1887-1953) [2], батько якого допомагав Франкові зустрітися із селянами навколишніх сіл та організувати осередок “Франкової” радикальної партії. Саме Василь-Ярослав Арсенич згодом стане першим українським адвокатом і суддею [32; 40, р. 119] та разом із земляками Іваном Бодругом, Іваном Негричем, Кирилом Геніком організують перші українські школи на канадській землі [12; 19; 32; 40; 46].

А паростки багатьох цікавих ідей, посіяних Великим Каменярем у Березові, поступово давали свої сходи. Діяльність початкової державної школи продовжувалася завдяки творчій діяльності вчителя Якова (Яся) Пригородського, який вже у 1908 р. мав у державній школі 30 хлопців та 4 дівчат. Як видно із архівних документів на 1908 рік було побудовано нове приміщення народної 2-х класної школи [3], що діяло до 1985 р. (нині – дитячий садок).

І для політичної діяльності І. Франка в Березові знайшлося багато однодумців. Сюди 1908 року був призначений на парохію у Березів Вижний отець Іван Озаркевич (1853-1912) із дружиною Ольгою Рошкевич (1857-1935), який був одним із однодумців Франка. Саме отець Озаркевич організував будівництво в Березові Нижньому народного дому (1911 р.), який став пізніше приміщенням для приватної “Рідної школи” і стоїть до сьогоднішнього дня як клуб села. Навпроти народного дому на цвинтарі біля церкви села Н. Березів і знайшов свій спочинок отець Іван Озаркевич, який, як і Франко, мав багатьох прихильників серед березунів [11; 26]. Тут Франко зініціював комітет радикальної партії [15], до якого свого часу належали К. Генік (Гостюків, 1857-1925), М. Кузич (Михасів, 1880-1972), С. Генік (уже згадуваний учитель приватної школи) та С. Арсенич (Сарамчъик, 1860-1932?) та інші. Згодом під впливом Івана Франка і Кирила Трильовського в Березівській окрузі виникло пожежно-спортивне товариство “Січ”, засновником якого став той же невгамовний Михайло Андрійович Кузич (Михасів) – батько І. Кузича [35, с. 113]. Як згадувала ще в минулому столітті невістка М. Кузича – вчителька Анна Кузич-Урусська, щоб зареєструвати осередок товариства “Січ” та допомогти яблунівському адвокату Кирилу Трильовському під час виборів, Михайло

Кузич навіть заклав землю і щоб повернути позичені гроші, змушений був емігрувати на заробітки до Канади влітку 1914 р. Він пізніше у книзі “Березівське боярство на тлі історії України” згадував, що березівські січовики були активними учасниками всіх зборів “Січей” та “Соколів”, але найактивніше проявили себе в змаганнях зі стрільби, що проходили в Коломиї в 1913р., бо “незважаючи на те, що були взуті в постоли та одягнуті у лляні сорочки, на велике здивування австрійських сержантів та офіцерів не тільки добре вмiли поводитися зі зброєю, але ще й дуже влучно стріляли”, а на параді українських товариств, що проходив 28 червня 1914 р. у Львові, пройшли чітким маршем у своїх одностроях” [32, с. 251-253].

Перша світова війна, що почалася в серпні 1914 року, була перевіркою на політичну та національно-свідому зрілість усього галицького суспільства. Невгамовну березівську шляхту часто звинувачували у соціалізмі, що стало причиною приїзду сюди двох Станиславівських єпископів з візитаціями. Але як тільки запахло порохом, усі звинувачення відпали, бо кожен із чотирьох Березовів дав щонайменше понад 20 добровольців до УСС, до Гуцульського куреня УГА, який мандрував під час війни по всій Україні. Зерна патріотизму, закладені Франком, громадськими товариствами, патріотичною діяльністю духовенства дали свої рясні сходи в діяльності УСС та УГА [16, с. 49-52; 46]. Тільки один факт говорить сам за себе. Під час Першої світової війни Січовим стрільцям Гуцульської сотні Гриця Голинського було доручено провести “пацифікацію” одного з українських містечок, що збунтувалося проти австрійської влади. “Цю “пацифікацію” стрільці провели на свій спосіб. Сотня Г. Голинського станула на майдані й заспівала стрілецьких пісень, після того орхестри заграли до танцю. На майдан збіглася сільська і міська молодь. Почалися співи, танці. А під вечір містечко Добровеличківка виконало всі розпорядження австрійської армії” [16, с. 100-101; 37].

Ось тому й не дивно, що І.Я. Франко, який приїжджав до Березова ще на початку ХХ століття, мав своїх прихильників навіть серед підростаючого покоління. Бо з початком Першої світової війни арена військових дій найбільше охопила Галичину, оскільки фронт котився по її землях туди-сюди. На той час письменник був уже хворий, але довір'я, яке мали до нього всі березуни, не втратив. Частина із них були призвані до австрійської армії, в тому числі й обидва сини Степана Геника (1852-1932) – Антон і Данило (Гостюкові). Антон Геник (3.11.1890-17.08.1916) закінчив Львівську класичну гімназію, був студентом університету, а став добровольцем УСС. Як рядових, сержантів та хорунжих, четарів і поручиків, що знали німецьку мову (бо навчалися в школах, гімназіях та університетах), уродженців Березовів кинули на всі фронти Першої світової: від Східного до Західних, де багато з них поклали свої голови (як мій прадід Михайло Томич, сотник Маркіян Дрогомирецький, стрілець Арсенич Степан та десятки інших), дехто навіть пережив першу газову атаку на Іпрі (інший Михайло Томич із Березова Середнього), але навіть,

щоб знайти їхні прізвища, імена та роки життя – потрібен не тільки час. На жаль, поки що спеціального дослідження присвяченого цій темі немає.

Окрему сторінку вписали березуни в історію Східного фронту, влившись до Легіону Українських Січових Стрільців (УСС). Уважний аналіз списків Легіону УСС тільки за 1916 рік показує, що в 2-й сотні, де четарем (лейтенантом) був Петро Франко (син письменника), уродженців чотирьох Березовів було найбільше, аж п'ять: Будурович Михайло (1896-1970), Урбанович Михайло, Кузич Михайло (1897 р. н., усі з Березова Нижнього), Геник Михайло (Дужий; з Березова Середнього) та Генник Василь (1896 р.н., з Березова Вижного), а в 4-й сотні був лишень 1 стрілець – Березовський Арсеній (з Березова Вижного), у 5-й сотні – 1 стрілець. – Лазарович Василь (з Бані Березівської), у 6-й сотні 2 стрільці – Будурович Гаврило (з Березова Нижнього) та Семак Гриць (з Березівської Бані), у технічній сотні – 2 стрільці – Геник Михайло (з Березова Вижного) та Тимінський Петро (з Березова Нижнього) [15].

На Східному фронті склав свою голову один із синів Степана Генника – Данило (+31.08. 1915 р.), а другий, Антон (1890-1916) – на Західному. Коли по війні Степан Геник прибув на батьківські збори до одного із своїх онуків у Коломийську гімназію, то зустрівся із відомим письменником Василем Стефаником, якому мимоволі розповів про свій батьківський біль: втрату обох синів на війні та смерть одної з дочок – Олени. Ця розповідь настільки глибоко вразила письменника, який і так був чуйним до чужого горя, що він написав свою знамениту новелу “Сини”. Згодом її та інші поетичні й прозові твори українських письменників читатиме всесвітньовідомий ритор, онук Степана Генника, доктор філології Юліан Геник-Березовський. Саме він, “невгамовний Юлько”, як його називали березуни, не тільки привезе до діда на канікули багатьох знаменитих людей [13; 28], але й разом із своїми земляками, що теж мали захищені докторати в європейських університетах, під час літніх канікул організує “березівський народний університет”, який, як згадує його сучасник і одноступець Іван Кузич-Березовський, закінчило 72 особи [32]. А в той час брат Юліана Геника – Роман, що був студентом Львівської Богословської академії, готуватиме наукове дослідження “Гуцульський говір. Діалектологічний нарис” й одночасно працюватиме у підпільній групі ОУН [8].

Після Першої світової війни багато колишніх стрільців були викладачами в галицьких навчальних закладах. Доля закинула Петра Франка до Коломиї, в якій навчалося на той час багато березівських гімназистів і семінаристок. Серед вихованок Петра Франка (викладав математику) у Коломийській учительській жіночій семінарії була Анна Урусська (1911-2002; в одруженні Кузич) та інші дівчата з Березова. Як згодом згадувала Анна Кузич-Урусська, семінаристки дуже шанували всіх колишніх стрільців, бо багато із них мали поранення, але незважаючи на фізич-

ні болі, вкладали у свої заняття і лекції всю душу й пояснювали студентам набагато більше, як вимагала програма семінарії, готуючи із них не тільки добрих педагогів, а й свідомих громадян своєї землі (див. спогади А. Кузич у книзі Геник Л.Я. “Релігійно-моральне виховання...” [24, с. 227-237]).

Як видно з автобіографії самого Франка [49], він втратив надію на політичні способи боротьби, бо дуже швидко переконався, що українське суспільство ще не готове до політичних змагань через свою неосвіченість та недосвідченість. А тому Великий Каменяр вибирає найскладнішу ділянку роботи для себе і своїх послідовників – *зміну суспільної свідомості* й поширення освіти серед широких верств населення. Ці ідеї березуни засвоїли добре. Тому незважаючи на воєнні лихоліття, часту зміну влади вони масово віддавали своїх дітей до шкіл. Уже після смерті письменника 1926 року в Березові Нижньому існує чотири школи: державна польська, державна польсько-українська (організована внаслідок письмового плебісциту самих березнів) [9], школа при синагозі (божниці) та приватна українська народна школа ім. Ю. Федьковича (240 учнів) за опікою товариств “Просвіта” та “Рідна школа” організована вже Іваном Кузичем-Березовським [1; 23; 24; 32], батько якого був активним прихильником Франка та членом радикальної партії. Вихідці із цієї приватної школи вступають до різних гімназій, а далі – до університетів, де багато із них здобули докторати і залишилися викладати або склали свої голови на війні.

На жаль, страшне горнило Другої світової війни знищило не тільки багатьох послідовників сміливих і далекоглядних ідей Івана Франка (населення Березова Нижнього зменшилось наполовину), але й дух березунів. Вже багато із них навіть не здогадувалися, що вони нащадки того гордого невмирущого боярства, яке тисячоліттями боронило свій край та свої традиції. У війну своїх учнів гуртував і виховував директор Середньоберезівської СШ Іван Кузич-Березовський [23; 24, с. 292; 31], його двоюрідний брат Степан Арсенич, Марія Кузич-Данилович, Ольга Геник-Ільницька, Галина Грабець, Параска Малкович, Василь Симчич (пізніше режисер Коломийського театру), Марія Дзюбанович, отець Володимир Тимошук. Коли директор вирушив на еміграцію, частина його учнів пішла за ним [23; 31].

Уже по війні традиції школи відновив зять Івана Кузича Василь Іванович Білавич (1941-1989). Пам’ятаю “малі педагогічні наради”, які часто відбувалися у нас вдома. “Доповіді”, як правило, мала учениця Петра Франка та його соратників-усусусів моя бабуся Анна Кузич-Урусська (випускниця Коломийської учительської семінарії) [15; 16, с. 225]. Вона подавала багато цікавих речей із методики викладання різних предметів, правил етикету, наголошувала на тому, які предмети мають бути важливими для формування нації та її зростання у світі. І, незважаючи на те, що нас п’ятеро педагогів мали закінчені вищі навчальні заклади, із уче-

ницею Франка ніхто не сперечався. Не можу сказати, що захоплення Франком у багатьох березунів було фанатичним, але чим більше я дізнавалася про творчість Франка, тим більше захоплювалася його прозірливою геніальністю. А коли із Канади приїхав рідний брат мого діда Мирослав Кузич і розповів про те, що економіста І.Я. Франка було подано як претендента на Нобелівську премію, захоплення ідеями Франка тільки зросло.

Тому можна констатувати, що кількаразові відвідини Франком, що належав до дрібної шляхти, Березова Нижнього та його околиць залишили свій незабутній творчий слід на два століття, адже ще не всі ідеї і наукові передбачення великого вченого вивчені й збулися. Можу тільки наголосити, що для виходу із економічної кризи, українським ученим не завадило б ще раз переглянути видані й неопубліковані праці Івана Франка в царині економіки: там є багато цікавих ідей, які можна використати в ринковому суспільстві.

Архівні документи

1. Відомості про стан та діяльність народної школи ім. Ю. Федьковича в с. Березів Нижній, повіт Коломия (1929-1935 рр.) // Центральний державний історичний архів у м. Львові (далі - ЦДІА). Ф. 206, од. зб. 427, арк.1-18.
2. Звіт дирекції ц. к. II гімназії в Коломиї за рік шкільний 1900-1901. – Коломия, 1902 // ОДА Івано-Франківської області. Ф. 37. 3-42.
3. Про заснування початкової школи в Березові Вижнім. Округ шкільний Печеніжин. Повіт Коломия. 1886-1912рр. // ЦДІА у Львові. Ф.№178, Оп. 2, Справа №3028, Ст. 1-113. Пол. м.
4. Про заснування початкової школи в Березові Нижнім. Округ шкільний Печеніжин. Повіт Коломия. 1891-1914рр. // ЦДІА у Львові. Ф.№178. Оп. 2. Од. зб. 5613. С.1-54. Пол. мовою.
5. Про існування в Березові Середнім 2-х класової народної школи, заснованої 1894р. // Округ шкільний Печеніжин. Повіт Коломия. 1912р. // ЦДІА у Львові. Ф.№165. Оп.№2, Од. зб. № 1828, Арк.1.
6. Про існування народної школи в Бані Березівській. Округ шкільний Печеніжин. Повіт Коломия. 1908р. // ЦДІА у Львові. Ф.№165, Оп. 2, Од. зб. №1822, Арк.1 і наст.
7. Про реорганізацію заснованої 1891 року школи в Березові Нижнім. Округ шкільний Печеніжин. Повіт Коломия. 1913р. // ЦДІА у Львові. Ф.№165, Оп.№2, Од. зб. 1830, Арк.1,9.
8. Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1944. В 3-т. / Упор. докт. П. Сениця. Т.І-III. Т.І. – Торонто-Чикаго, 1973. – С.35-250.
9. Справа про введення 2-х мовного навчання в школі села Березів Нижній. Повіт Коломия. Окр. шк. Печеніжин. 1925-1926 н. р. і наст. рр. // ЦДІА у Львові. Ф.№179. Оп. 2. Справа №112. Арк. 1-22.

10. Франко І.Я. Зібрання творів у 50-и тт. – К.: Наукова думка, 1979-1986.
11. Шематизмъ всего клира греко-католицької Епархії Станиславовскої на рокъ Божий 1912. – Станиславовъ: Накладом клира парохьяльного, 1912. – С.158-160.

Література

12. Арсенич П.І. Нижній Березів у житті Івана Франка / П.І. Арсенич // Народна творчість та етнографія. – 1986. – №4. – С. 57-58.
13. Арсенич П.І. Березуни / Петро Іванович Арсенич. – Івано-Франківськ: Галичина, 1994. – 32 с.
14. Арсенич П.І. Іван Франко і Прикарпаття / П.І. Арсенич. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 352 с.
15. Арсенич П.І. Нижній Березів / П.І. Арсенич; За ред. В.М. Куликовського // Історія міст і сіл УРСР. В 26-и тт. Івано-Франківська область. – К.: Головна ред. УРЕ АН УРСР, 1971. – С. 376-386.
16. Басс І.І. Іван Франко: життєвий і творчий шлях / І.І. Басс, А.А. Каспрук. – К.: Наукова думка, 1983. – 456 с.
17. Березуни: Біографічні відомості / Упоряд. М. Томащук, С. Симчич, С. Перцович. – Коломия: Вік, 1995. – 77 с.
18. Білавич-Кузич Л.І. Сибірська сага / Л.І. Білавич-Кузич. – Косів: Писаний камінь, 2008. – 376 с.
19. Войценко О. Літопис українського життя в Канаді. В 7-и тт. / О. Войценко. – Вінніпег: Видавнича Спілка “Тризуб”, 1961-1968.
20. Генік Л.Я. До проблеми юридичного забезпечення прав дрібної української шляхти в Україні й за кордоном / Л.Я. Генік // Велика Хорватія – історія українців і хорватів. Матеріали наукової конференції. – Івано-Франківськ: Просвіта-Світовид, 2013. – С. 48-77.
21. Генік Любов. Ідея федерації Австрії і ЗУНР / Любов Генік // Визвольний шлях. – 2003. – №1. – С. 36-45.
22. Генік, Любов. Проблеми тамплієрів та їх ідеали в у контексті об'єднаної Європи / Любов Генік; За ред. О. Береговського (гол. ред.), к. іст. наук. С. Побуцького, докт. філос. наук С. Кияка, В. Дідуха та ін. // УКРАЇНА І ВАТИКАН. Серія збірників наукових праць. Вип. IV: Державно-Церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи. Зошит II. – Галич-Івано-Франківськ-Київ, 2011. – С. 75-97.
23. Генік Л.Я. Іван Кузич-Березовський – історик і педагог / Любов Генік // Рідна школа. – 2003. – № 9. – С. 43-46.
24. Генік Л.Я. Релігійно-моральне виховання в українських навчальних закладах Східної Галичини кінця ХІХ - початку ХХ століття / Л.Я. Генік. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 273 с.
25. Данилькович Г.О. Івано Франкове / Г.О. Данилькович, Г.П. Гром // Історія міст і сіл УРСР. В 26 тт. – Т.10: Львівська область. – К.: Головна ред. УРЕ АН УРСР, 1968. – С. 286-289.

26. Ігнатюк В. Озаркевичі в Березові / В. Ігнатюк // Нова Зоря. – 1997. – Ч.27 (247). – С. 3.
27. Ігнатюк В. Юліан Геник-Березовський / В. Ігнатюк // Гуцульський край. – 1997. – №45. – 8 листопада. – С. 2.
28. Коломия й Коломийщина. Зб. споминів і статей про недавнє минуле / Ред. Богдан Романенчук. – НТШ Укр. архів. Т. 46. – Філадельфія: Видня комітету коломиян, 1988. – 980 с.
29. Коссак М. Монастирі Галичини / М. Коссак // Лавра. – 1999. – №VII. – С.41.
30. Косів М. Воскресають лиш там, де могили... / М. Косів // Дзвін. – 1990. – №6. – С. 89-93.
31. Кузич-Березовський Іван. Автобіографія. Рукопис / І. Кузича-Березовського // Приватний архів І. Кузича-Березовського.
32. Кузич-Березовський І. Березівське боярство на тлі історії України / Іван Кузич-Березовський. – Detroit: Universal Slavic Printers, 1962. – 320 с.
33. Кузич-Березовський І. Оріяна. В 2-х кн.. Кн. I.: Кимерія – ПраУкраїна. Кн. II.: Праісторія України / Іван Кузич-Березовський. – Детройт, 1979. – 631 с.
34. Кузич-Березовський І. Суверени України / Іван Кузич-Березовський. – Мічіган, 1980. – 235 с.
35. Леник В. Українська організована молодь (молодіжні організації від початків до 1914 року) / В. Леник. – Мюнхен – Львів: 1994. – 215 с.
36. Лукомский В.К., Модзалевский В.Л. Малоросійський гербовник з рис. Є Нарбута. Репр. вид. / В.К. Лукомский, В.Л. Модзалевский. – К.: Либідь, 1993. – 214 с. з мал. гербів.
37. УСС:1914-1920 / Українські Січові Стрільці [За ред. Б. Гнаткевича та ін.]. Репринт. вид. 1935р. – Львів: Слово, 1991. – 160 с.
38. Франко І. Дещо про шляхту ходячкову / Іван Франко // Світ. – 1882. – №15. – С. 263.
39. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. для студентів юридичн. Спец. вnz / За ред. В. Д. Гончаренка. 3-є вид. переробл. Уклад. В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький. – К.: Вид-чий Дім “Ін Юре”, 2003. – 800 с.
40. Arsenyč Jaroslaw /Jaroslaw Arsenych // Encyclopedia of Ukraine. Edited by Volodymyr Kubijovych. Vol. I. A-F. Toronto-London: University of Toronto Press, 1983. – 952 p.
41. Przydomki polskie, litewskie i rusińskie zebrał Aleksandr Dr. Stekert. – Kraków, 1897. Przedruk fotolitograficzny wykonany przez the Figaro Press. – London, 1960. – 144 s.
42. Герб Сас // Режим доступу: http://wikipedia/commons/d/df/Herb_Sas.jp / 03.08.2010 / 20:09:50.

43. Іван Франко і Коломия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=12132&pg=14>// 21.08.2011/ 21:13 /.
44. Лицарські ордени [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/> 07.08.2010/2:54; Лицарська культура: Середньовіччя / 17.02.2010/1:25.
45. Місцями життя і діяльності Івана Франка на Прикарпатті [Електронний ресурс]. – / Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1310568978.html>/ 21.08.2011/22:39
46. Нижній Березів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/18.03.2012/16:27.
47. Православні тамплієри Адріатики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.npblog.com.ua/index.php/istoriya/pravoslavni-tamplieri-adriatiki.htm>/ 18.03.2011/ 19:33.
48. ТОВАРИСТВО РУСЬКОЇ ШЛЯХТИ / The Ruthenian Nobility Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.torush.com/indexhb7.html>/17.08.2010/ 13:53.
49. Франко Іван. Життєпис. 18 травня 1893 р. Відень [Електронний ресурс] / І. Франко. – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/ifranko/biograf.htm>/ 21.08.2011/ 21:37.
50. Шинонський свиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.templiers.org.ua/shinon.htm>// 18.03.2011/18:27.
51. Anne of Kiev / From Wikipedia, the free encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia/> 8.04.2010.20:49.
52. Hugh I, Count of Vermandois [Електронний ресурс] / From Wikipedia, the free encyclopedia. – Режим доступу: http://de.wikipedia.org/wiki/Hugo_von_Vermandois //25/07/2010 21:14
53. Атлас. Історія стародавнього світу. – К.: ДСГКК; ДНВП “Картографія”, 2007. – 18с.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 21.11.2014 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Піхманцем Р.В.,
д.ф.н., професором Пилипчуком С.М. (м. Львів)*

IVAN FRANKO AND “HODACHKOVA” GENTRY OF BEREZIV

L. Ya. Genyk

*PreCarpathians National University by Vasyl Stefanyk;
department of religious studies, theology and culture, faculty of philosophy;
76000, Ivano-Frankiv'sk, Shevchenko str., 57*

The article once again returns to the origin of world-renowned researchers Ukrainian writer and poet, historian and economist, politician

and literary critic Ivan Franko of petty noblemen and exposes its links with the same nobility from the village of Bereziv Nyzhhiy, Colomya County, Galicia (today – Kosiv district, Ivano-Frankivs'k region, Ukraine).

The article reveals the writer's influence on the organization of the Radical Party in the village of Bereziv and educational activities of people from this village in the Diaspora: Cyril Genyk-Berezovskyi (1857-1925), Basil-Yaroslav Arsenych-Berezovskyi (1887-1953), Julian (Yulian) Genyk-Berezovskyi (1906-1952), Constantyn Genyk-Berezovskyi (1919-1988), John (Ivan) Kuzych-Berezovskyi (1903-1985), gentry emblem Sas and many others.

Key words: gentry, origin Ivan Franko, gentry emblem of Franko Yelita (Capricorn), Berezivski noble family, I. Franko impact on the educational movement in Bereziv (of Birches).

ДОДАТКИ

Шляхетські герби

Герб Сас (Drag-Sas; Lazanki)
Кульчицьких і березунів [32; 42; 44]

Єліта (Jelita; Kozlarogi)
Франка [41; 44]